

Pozsony, 1972. január 7. Bjelik György pozsonyi magyar főkonzul jelentése a szlovákiai magyarság helyzetének alakulásáról, amelyben beszámol a nemzetiségi szervek leépítéséről és a Csemadok pozíciójának meggyengüléséről.

SZIGORÚAN TITKOS!

3/Szt/1972.

Előadó: Varga Ferenc konzul

Készült: 5 példányban.

Kapják: 3 pld. Központ.

1 pld. Nagyköv. Prága.

1 pld. saját

Bratislava, 1972. január 7.

Tárgy: A szlovákiai magyarság helyzetének alakulása.

Mell.: 2 db.

A 144/1968. sz. alkotmányjogi rendelet első alkalommal biztosított kollektív jogot a Csehszlovákiában élő nemzetiségek részére. E törvény alapján jöttek létre Szlovákiában a különböző intézmények: az SZSZK Kormányának Nemzetiségi Tanácsa és Titkársága, továbbá a Szlovák Nemzeti Tanács Nemzetiségi Bizottsága.

A nemzetiségekről szóló alkotmányjogi rendelet csupán keret, amelyet konkrét törvényekkel kell megtölteni. A nemzetiségi szervek azóta különböző törvénytervezeteket készítettek és azokat eljuttatták az illetékes párt- és állami szervekhez, ígéretek is kaptak – köztük Husák elvtárstól is – hogy a Szlovák Nemzeti Tanács mikor tárgyalja meg, s emeli törvényerőre ezeket a javaslatokat. Azóta eltelt több mint három év, a keretnek konkrét törvényekkel történő megtöltésére azonban ez ideig nem került sor. S míg kezdetben az illetékes személyek dátumokat emlegettek, ma már ilyen ígéretet nem is tesznek. Ez a kérdés lekerült a napirendről.

Az említett intézmények közül a Szlovák Nemzeti Tanács Nemzeti⁵³⁰ Bizottsága különböző átszervezések után elhalt.

Az SZSZK Kormányának Nemzetiségi Tanácsát 1970 őszén átszervezték. Az eltávolított Dobos László volt tárca nélküli miniszter helyett a tanács elnöke Štefan Sádovský akkori miniszterelnök-helyettes lett (nevezett azóta jobboldali opportunista magatartásáért minden párt- és állami funkcióból menesztették és jelenleg a tejipari vállalat előadója). Sádovský már a tagok összeválogatásánál (9 szlovák, 6 magyar és 3 ukrán) arra törekedett, hogy a tanács tevékenységét megbénítsa. Célját el is érte: A tanács egy évi fennállása alatt egyszer ülésezett, minden eredmény nélkül.

Ilyen előzmény után az SZSZK Kormánya Július Hanus miniszterelnök-helyetttel az élen 1971 októberében új összetételű tanácsot hozott létre (névsor mellékelve).⁵³¹ A tanács működésének szabályozására a kormány új működési szabályzatot fogadott el, amely meghatározza annak helyét, fő feladatait, munkamódszerét, összetételét, tagjainak jogait és kötelességeit, tevékenységének szakmai biztosítását (különböző intézmé-

530 Helyesen: Nemzetiségi.

531 A mellékleteteket nem közöljük. Az 1971. október 13-án kinevezett új összetételű Nemzetiségi Tanács magyar tagjai Agócs Vilmos, Fehér Zdenka, Ferencz Dezső, Krocshány Dezső, Lőrincz Gyula, Mag Gyula, Nyári István, Rác Olivér, Varga Ernő és Sziegl Ferenc voltak.

nyek bevonása), valamint a tanács titkárságának a működését. A tanács egyben kidolgozta az 1971. év hátralévő hónapjaira szóló munkatervét is (mellékelve).

A tanács eddig csupán egyszer ülésezett.⁵³² Az említett anyagok közül a titkárság fel dolgozta Szlovákia lakosságának nemzetiségi összetételét az 1970. december 1-jei népszámlálás alapján. Ezen kívül egyéb anyagok elkészítése is folyamatban van. Három hónapi fennállás után nehéz volna értékelni egy ilyen szerv tevékenységét.

Anélkül tehát, hogy megfelelő bizonyítékkal rendelkezni – fennállásának rövid ideje miatt ez még nem lehetséges – úgy látjuk, hogy egy eléggé formális szervről van szó, amely a szlovákiai nemzetiségi politika kialakításában, gyakorlati megvalósításában érdemi szerepet eddig sem töltött be és előreláthatóan ezután sem fog betölteni. Az SZLKP KB társadalmi és államigazgatási osztályának egyik dolgozója egy bizalmas beszélgetés alkalmával szintén hasonló értelemben nyilatkozott. E megállapítást bizonyítja egyébként az a tény is, hogy amikor az előző összetételű tanács egy éven keresztül semmi tevékenységet nem fejtett ki, hiánya miatt senki sem panaszkodott. Ha a közeli hónapokban ez is elhalna, megszűnését kevesen vennék észre.

A Nemzetiségi Tanács elé kerülő anyagokat az SZSZK Kormányhivatalának Nemzetiségi Titkársága dolgozza ki, amely egyúttal a tanács titkárságának a szerepét is betölti. A titkárság élén a közelmúltig Tolvaj Bertalan állt. Nevezett szívósan küzdött a szlovákiai magyarság jogaiért. Néha olyat is tett, ami a kompetenciáját meghaladta. Ezért egyes szlovák vezetők – elsősorban Sádovský volt miniszterelnök-helyettes – már rég szerettek volna megszabadulni tőle. Múlt év közepén ez meg is történt. Tolvaj Bertalant tisztségéből felmentették és helyére Sziegl Ferencet, az SZLKP KB dolgozóját nevezték ki. Megítélésünk szerint nevezett ilyen funkció betöltésére részint a nem kielégítő felkészültsége, részint pedig a nemzetiségi problémák nem kellő ismerete miatt nem alkalmas.

Ami a Csemadokot illeti, pozíciója az utóbbi időben erősen meggyengült. Mint már azt korábban jelentettük, az SZSZK Nemzeti Frontjának keretéből átkerült a Kultúraügyi Minisztérium felügyelete alá (a módszer, ahogy az történt, erősen bírálható). Az átszervezés következtében a Csemadok szerepe nagymértékben korlátozódott, kizárólag egy kulturális szerv lett a sok közül. A helyzetet csak súlyosbítja, hogy

- a Kultúraügyi Minisztériumban még mindig nem született koncepció a két (magyar és ukrán) nemzetiségi szövetség irányítására;

- a Csemadok vezetésében erős személyi harcok folynak (különösen a vezető titkár és a titkár között), ami, természetesen gátolja a szervezet tevékenységét.

A felsorolt negatív jelenségek kihatnak a Csemadok járási, ill. helyi szervezeteinek a munkájára is. Nem véletlen, hogy egyes vidéki szervezetekben eluralkodott az apátia, alig találni olyan személyt, aki valamely tisztséget elvállalna.

Ez év első felében a Csemadok megtartja a soron következő közgyűlését. Döntő változások nem várhatók tőle, bizonyos személycserékkal azonban a legfelsőbb vezetésben számolni lehet.

Ezek után felvetődik a kérdés, a párt és a kormány jelenleg milyen magatartást tanúsít a Szlovákiában élő nemzetiségek iránt. Ami a legszembetűnőbb, a formák pontos betartása. Minden olyan fontosabb nyilatkozatban, amelyben megemlítik a cseheket és a szlovákokat, harmadik helyen említés történik a Csehszlovákiában élő nemzetiségekről is (a legutóbbi kormányprogram is jó bizonyíték erre).

532 Az ülésre 1971. november 2-án került sor.

A CSKP és az SZLKP új legfelsőbb vezetőségének múlt évben történt újraválasztása, továbbá az 1971. novemberi parlamenti és tanácsválasztások alkalmával az illetékesek nagyon szem előtt tartották, hogy a szlovákiai nemzetiségek a számarányoknak megfelelő képviseletet kapjanak a különböző vezető szervezetekben.⁵³³

A formák pontos betartása tehát megtörtént, és a legtöbb esetben megtörténik. Varga Béla, a Csemadok vezető titkára elmondotta, hogy a Nemzetgyűlésben, valamint a Szlovák Nemzeti Tanácsban a magyar képviselőkkel igyekeznek azok szociális összetételét javítani. Többségükben olyan egyszerű tsz-tagok, vagy munkások, akik politikával keveset foglalkoznak, s egyesek közülük a szlovák vagy cseh nyelvet sem ismerik megfelelően (a Nemzetgyűlés 14 magyar képviselője⁵³⁴ közül kettőnek van főiskolai végzettsége, négynek távúton szerzett érettségije, nyolcnak pedig általános iskolai végzettsége). Nevezett véleménye szerint a szlovákiai magyarságot a választott párt- és állami szervezetekben többségben nem azok képviselik, akik arra legalkalmasabbak volnának.

Időnként egy-egy, a nemzetiségek jogait korlátozó intézkedés is napvilágot lát. Korábban már jelentettük, hogy a belügyminiszter rendelete értelmében a szlovákiai helységnevek csak szlovák változatban használhatók.⁵³⁵ A helyi magyar nyelvű sajtó e rendelet után azt a gyakorlatot folytatta, hogy a szövegben a helység nevét magyarul használta, s utána zárójelbe tette annak szlovák változatát.

Néhány hónappal ezelőtt a Szlovák Sajtó- és Tájékoztatási Hivatal – valószínű a Belügyminisztérium sugalmazására – utasította a szerkesztőségeket, hogy a magyar szövegben is csak a szlovák elnevezés használható. Azóta a legtöbb magyar nyelvű lap a magyar szövegben is szlovákul használja a helységneveket, de legtöbbször zárójelben a magyar elnevezést is közli.

Korábban beszámoltunk arról, hogy párthatározat értelmében 1971. január elsejétől kezdve összevonásra kerül három magyarnyelvű hetilap (Nő, Hét, Világ). További hosszú huzavona után olyan döntés született, hogy a három lap egyelőre marad. Egy későbbi határozat alapján a Világ hetilapot ez év januárjától megszüntették.

Összefoglalva megállapítható, hogy az illetékes párt- és állami szervek vezetői szavakban, beszédekben, különböző nyilatkozatokban marxista nemzetiségi politikát hirdetnek, illetve hangoztatnak. Sokan őszintén keresik és törekszenek is a helyes gyakorlati módszerek alkalmazására. Tekintettel azonban arra, hogy hiányzik egy olyan, a nemzetiségek helyzetét érintő párthatározat, amely egyértelmű útbaigazítást, állásfoglalást adna a különböző párt- és állami szervezeteknek, így egyes – még a legfelsőbb párt szervezetekben is megtalálható – nacionalisták számára lehetőség adódik a nemzetiségek jogainak időnkénti korlátozására.

Bjelik György
főkonzul

MOL, KÜM-TÜK, 1972-Csehszlovákia, 30. d., 00785-1972, gépelt, a szerző által aláírt tiszttáza

533 Az 1971. november 26–27-i választások során a Szövetségi Gyűlés 200 fős Népi Kamarájában 6, a 150 fős Nemzetek Kamarájában 10, a 150 tagú SZNT-ben 16 magyar nemzetiségű képviselő kapott helyet. A szlovákiai nemzeti bizottságok megválasztott 61 798 tagja közül 7727 volt magyar nemzetiségű.

534 Az új szövetségi törvényhozó szerv nem a Nemzetgyűlés, hanem a Szövetségi Gyűlés nevet viselte; képviselői közül pedig 16 volt magyar nemzetiségű.

535 A főkonzulátus 1971. január 7-i jelentésében számolt be arról, hogy a Szlovák Sajtó és Tájékoztatási Hivatal 1970 decemberében a magyar lapok szerkesztőségeihez intézett átiratában megtiltotta a szlovákiai helységnevek magyar nyelvű használatát. (MOL, KÜM-TÜK, 1971-Csehszlovákia, 38. d., 00679-1971.)

Pozsony, 1972. május 12. Bjelik György pozsonyi magyar főkonzul jelentése a Csemadok XI. országos közgyűléséről.

Szigorúan titkos!

37/Szt/1972.

Előadó: Varga Ferenc konzul

Készült: 5 példányban.

Kapják: 3 pld. Központ.

1 pld. Nagyköv. Prága.

1 pld. saját

Bratislava, 1972. május 12.

Tárgy: A CSEMADOK XI. országos közgyűlése.

Ez év április 15-én és 16-án tartotta meg a Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kulturális Szövetsége (CSEMADOK) Pozsonyban a XI. országos közgyűlését. A tanácskozáson a több mint 400 küldöttön kívül Július Hanus, az SZSZK Kormánya miniszterelnök-helyettesének, a kormány Nemzetiségi Tanácsa elnökének vezetésével (tagjai: Lőrincz Gyula, a CSKP KB tagja, az Új Szó főszerkesztője, dr. Michal Hruškovic, a SZLKP KB osztályvezetője, Krocsány Dezső munkaügyi és népjóléti miniszter, valamint Vasil Choma kultúraügyi miniszterhelyettes) párt- és kormányküldöttség vett részt. Képviselette azon magát a Matica slovenská, továbbá a csehszlovákiai nemzetiségi szervezetek is. Eredetileg arról volt szó, hogy a párt- és kormányküldöttség vezetője Miroslav Válek, az SZLKP KB Elnökségének tagja, kultúraügyi miniszter lesz, nevezett azonban azon a napon Berlinben tartózkodott a szocialista országok művelődésügyi minisztereinek a találkozásán.

Július Hanus miniszterelnök-helyettes a Nő hetilap május 6-i számában megjelent nyilatkozatában a XI. közgyűlésről a következőket mondja: „A XI. közgyűlés nagy jelentőségét elsősorban abban látom, hogy véglegesen pontot tett a politikai erjedés és a negatív törekvések éveit után.” A magyar nemzetiségű dolgozók várták is ezt a lezáró gesztust – amint azt az egyik küldött ki is mondta: „hogy a lezárt fejezet után kitűzhesék a jövő feladatait.”

A fenti kijelentéssel a magunk részéről teljes mértékben egyetértünk. A CSEMADOK-ban az elmúlt években – ahogy arra többször rámutattunk – valóban olyan kedvezőtlen helyzet alakult ki, amin változtatni kellett.

Ismeretes, hogy az 1968–69-ben tanúsított politikai magatartásuk miatt leváltották Dobos Lászlót, a szövetség akkori elnökét, ill. Szabó Rezsőt és Szőke Józsefet, a szövetség akkori és az azt követő vezető titkárait. (Mindhármukat a pártból is kizárták, ill. törölték.) A Csemadokra az SZLKP KB-ben úgy tekintettek, mint olyan szervre, amely 1968–1969-ben igen súlyos hibákat követett el. Az erről az időszakról készített értékelését az SZLKP KB többször visszaadta átdolgozásra, mondván, hogy nem elég önkritikus. Ez utóbbi később egy külön bizottságot hozott létre az értékelés elkészítésére.

E politikai tényezők mellett szerepeltek más olyan tényezők is, amelyek a CSEMADOK egész munkáját bomlasztották. Ide tartoznak elsősorban azok a személyi harcok,